

ODSJED ZA FILOZOFIJU

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

prethodno priopćenje

UDK 140.8 Pejović, D.

KAKVE JE VRSTE FILOZOF BIO
DANILO PEJOVIĆ?

SAŽETAK

U ovom kratkom prilogu autorica pokušava opisati narav Danila Pejovića kao filozofa. Njegovo bitno obilježje bila je filozofijska i svjetovna suverenost.

Pitanje koje postavljam ne zvuči sasvim primjereno. Zar želim reći da se filozofi pojavljuju u nekoj tipologiji mimo svojih stavova i radova koji se dakako mogu smjestiti u usmjerenja i škole?

Očito je da ćemo neke vrste zanimanja prepoznati, kako bismo rekli, golim okom. Balerine, baletani, košarkaši možda još neki sportaši, tipično izgledaju. S druge strane, na primjer, filmski režiseri su kulturni radnici velike raznovrsnosti.

Što se tiče filozofa ima niz općih mjesta koja ipak nisu sasvim zanemariva.

Vrlo je popularan stav koji se obično pripisuje njemačkom filozofu Fichteu da čovjek navodno bira onakvu filozofiju kakav je sam, što valjda znači da se nekada opće podjele na idealizam, materijalizam, sustavnu filozofiju ili nešto drugo mogu povezivati s psihologijskom sazdanošću njihovih zastupnika.

No ono što je doista trajno opće mjesto o osobnim svojstvima filozofa je to da se ne snalaze u običnom svijetu, da nisu sposobni za život. Povijest filozofije počinje takvom pričom, pričom o Tračanki koja se smijala Talesu kada je pao u mlaku: pretpostavka je da netko, tko ne vidi gdje hoda, nema što gledati u nebo a uobičajeni odgovor da upravo takav vidi ono bitno. Tales je srećom jedan od onih filozofa koji su po predaji ne samo potvrdili snagu svojih uvida (na primjer najavom pomrčine sunca) nego bili uspješni i u poslovima što je doduše rjeđe ali opet ne i tako rijetko. Voltaire, na primjer, ni pošto nije ovisio o sponzorstvu careva i kraljeva nego je lutrijskim poslovima stekao ono što se zove dobro utemeljenom neovisnošću.

Tračanka se smijala ali mnoge i mnogi su bili sasvim spremni da nesnalaznje u životnim poslovima smatraju nužnom posljedicom usmjerenosti na bitno. Profesori ne samo da smiju nego *moraju* zaboravljati svoje kišobrane. I doista, kada su se u dvadesetom stoljeću prvi puta žene počele pojavljivati kao kandidati za profesorske pozicije uvijek se iznova smatralo da se one diskvalificiraju upravo zbog poželjnih ženskih svojstava brige za druge, empatije a naravno filozofkinja koja je slučajno i majka za takve naprosto je skandalozni poremećaj filozofijskog poslanja.

U jednom je eseju povjesničar s Princetona i suvremeni polihistor Anthony Grafton pisao o povijesti takozvane akademske karizme¹, potaknut govorjenjem o tome kako će profesorske figure velikih predavača i istraživača, legendi sveučilišnog pogona, neumitno nestati u tzv. reformskim zbivanjima.

Grafton² podsjeća na to kako su predavanja na prvim zapadnim sveučilištima bila izvođena na gotovo liturgijski način, kao izražavanje autoriteta. No unatoč hijerarhiji i poretku oblici poput disputacije, u kojoj netko zastupa izabranu tezu a drugi je opovrgava, plodno su tlo razvijanje karizme talentiranih pojedinaca. Na sveučilištima je, kaže Grafton, oduvijek bilo i borniranih sljedbenika baštine i subverzivnih duhova. Ipak, pojedina su razdoblja značila napredak u postizanju vrsnoće, boljih kriterija odabira novih profesora, proširenja osnove za istraživanja i slično. Središnje dostignuće: i ono koje je danas doista ugroženo, povezivanje je istraživanja i nastave: pravo na obrazovanje stiže se i dokazuje izvornim doprinosom struci. Tako je to izrijeком još i danas, tako biram mlade znanstvenike.

Ono što je pomalo potisnuto, paradigma je karizmatičnoga profesora koji pred studentima izvodi, utjelovljuje proces otkrivanja novoga i načelno gledano samo to i predaje. Neosporo znanje, neosporne činjenice, studenti mogu i sami naučiti. Reforme koje ugrožavaju suživot krajnje konzervativnih i krajnje inovativnih elemenata, koje Grafton ističe kao središnje svojstvo velikih sveučilišta, uništiti će učinak obrazovanja i onda kada im je namjera da ga maksimiraju.

Danilo Pejović bio je profesor filozofije u velikoj tradiciji. Predavao je ono što su bili njegovi uvidi ali uz stalnu kontrolu realnosti: uz svijest kome govori.

¹ *The New Yorker*, Oct. 23, 2006, povodom knjige Williama Clarka *Academic Charisma and the Origins of Research University*

² Oslanjajući se na Clarka koji pak i sam koristi Weberovu raščlambu karizme.

Naravno, duga i složena priča o takozvanoj ozbiljenju filozofije koje jest ili nije na dnevnom redu, ostaje na dnevnom redu ili prestaje biti temom, unijela je neke komplikacije u samo-razumijevanje filozofa. Neke su junačka i dramatična priča. Uvijek se iznova pokazalo kako mišljenje jest pored svega i djelovanje. Postalo je moguće da profesorom filozofije postane činovnički izvršitelj poslova ideologije: nešto čega je naš Odsjek za filozofiju, Odsjek na kojemu je djelovao Danilo Pejović, bio pošteđen. Činovnički habitus poprimilo je i mnogo čuvara tradicije, pretvarajući filozofiju u filologijsku smjernost. To je bio klasičan primjer već spomenutog sukoba između ograničenosti i inovativnosti.

Danilo Pejović je bio filozof mirnog i odlučnog uvjerenja u utemeljenost i korisnost filozofijskog posla, ne zato što bi se njime bavio u nametnutoj ili samo-nametnutoj izolaciji nego što je iz vlastitog angažmana i analize znao što se zbiva i funkcionirao uz pretpostavku da živimo u jednom svijetu, ne u dva, tri ili devetnaest s posebnim i neprevodivim zakonima. I u onim razdobljima kada je pored znanstvenog posla funkcionirao kao javni intelektualac i u onima u kojima nije, znao je što se događa i znao je odvojiti relevantno od nerelevantnog.

Za filozofiju je važno da se njome bave ljudi koji, da tako kažem, i u svjetovnoj dimenziji pokazuju suverenost.

WHICH KIND OF PHILOSOPHER WAS DANILO PEJOVIĆ?

SUMMARY

In this short contribution the author tries to describe the nature of Danilo Pejović as a philosopher. His main characteristic was a philosophical and secular sovereignty.